

A Magyar Királyság egyházi élete a 19-20. század fordulóján

JANKA GYÖRGY

MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport

1. „A magyar kultúrharc”

Firczák Gyula püspökségének (1891-1912) kezdete éppen az ún. egyházpolitikai törvények körüli viták keresztüzében zajlott. Az előzmények a 1867-es kiegyezés, és I. Ferenc József császár magyar királlyá történő koronázásával kezdődtek. Az ünnepség legfőbb mozzanata már előre jelezte egy új korszak kezdetét: Simor János esztergomi érsek gróf Andrássy Gyula magyar királyi miniszterelnökkel együtt helyezte a Szent Koronát I. Ferenc József király fejére.¹

A kiegyezést követően a király a főkegyúri jogát a felelős magyar kormányon keresztül érvényesítette. Ez a gyakorlatban úgy történt, hogy a kormány javaslatait a Vallás- és Közoktatási miniszteren keresztül egyeztetette a hercegprímással, majd a király személye körüli miniszteren keresztül az uralkodóval, aki a közös külügyminisztérium közvetítésével lépett kapcsolatba a bécsi nunciussal, illetve a monarchia szentszéki nagykövetével Rómában.

A probléma az volt, hogy 1867 után Magyarországon a liberális politika dominált az országgyűlésben és a hatalomra kerülő kormányokban, melynek sarkalatos pontja volt a katolikus egyház kiváltságainak felszámolása. A helyzetet nehezítette, hogy míg a többi egyház 1848-49-ben létrehozta autonómiáját, ez a katolikus egyház esetében elmaradt. Eötvös József kultuszminiszter 1870/71-ben tett lépéseket az autonómia ügyében, de ebből nem lett semmi, már csak azért sem, mert Eötvös a világiak széles bevonásával gondolta az autonómiát, míg a főpapság számára az államtól való teljes szabadság volt a cél, a világiaknak iskola és vagyoniügyi kérdésekben szántak csak szerepet. (Összhangban a Vatikán politikájával.)

1 GERGELY JENŐ – KARDOS JÓZSEF – ROTTLER FERENC: *Az egyházak Magyarországon Szent Istvántól napjainkig*, Budapest, 1997, 148.

Eötvös József kultuszminiszter (1867-71) terve az volt, hogy a katolikus autonómiát követően tárgyaljon az országgyűlés a vallási törvényekről, de mivel ez nem valósult meg, a katolikus egyház az államtól való függetlenség hiányában még jobban megszenvedte a liberális egyházpolitika következményeit.

Az 1868. XXXVIII. tc. a népoktatásról már lehetőséget adott, hogy 30 más vallású gyerek esetében a község legyen az iskolafenntartó, és közös népiskolát állítson fel.² Az alapvető törvény az 1868. LIII. törvénycikk lett „a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonzosságáról”. E törvény garantálta a keresztény vallásfelekezetek teljes egyenjogúságát mind az ünnepek megtartása, mind a temetők használata, mind a községi segélyezés vonatkozásában.³ Ez nem jelentett akadályt a katolikus egyház számára, annál inkább viszont a vegyesházasságokról, és az abban született gyermekek vallási hovatartozásáról szóló törvénycikkek. Ennek értelmében a vegyesházasságokból született gyermekek nemük szerint követik szüleik vallását, így a katolikus kánonjog alapján megkövetelt reverzális elvesztette államjogi érvényességét. Mivel a katolikus klérus továbbra is az egyházi törvények szellemében járt el, az 1879. évi XL. törvény 53.§ alapján mely két hónapig terjedő elzárással és 300 forintig terjedő pénzbírsággal sújtotta azokat az „elkeresztelő” papokat, akik 18 évesnél fiatalabb személyt fel mertek venni egyházukba⁴ az elsősorban protestáns lelkészek feljelentésére sorra bírságolták a törvénnyel szembeszálló katolikus lelkészeket.

A bíróságokon a beperelt lelkészek azzal védekeztek, hogy az ominózus törvénycikk csak a más felekezetbe való felvételt tiltja meg, de a keresztelést nem. Ezért Csáky Albin kultuszminiszter (1888-1894) 1890-ben rendeletben kötelezte a lelkészeket, hogy ha az állami törvények szerint más valláshoz tartozó gyermeket kereszteltek meg, akkor a keresztelési bizonylatot nyolc napon belül küldjék el az illetékes lelkésznek anyakönyvezésre.⁵ A helyzet megoldása fejében a kormány és a Tisza Kálmán vezette kormánypárt súlyos feltételt szabott: a polgári házasság és a polgári anyakönyvezés bevezetését.

A magyar katolikus püspökök megkísérelték megakadályozni a kötelező polgári házasságkötés bevezetését, próbálták a királyt maguk mellé állítani a pápát pedig hűségükről biztosították. XIII. Leó pápa „Constanti Hungarorum” kezdetű, 1893. szeptember 2-án kiadott enciklikájával társadalmi és politikai összefogásra kérte a magyar katolikusokat, és kitartásra bátorította őket. Ennek hatására rendezték meg az első katolikus nagygyűlést Magyarországon 1894-ben. Ám mindezek ellenére kormány immár Wekerle Sándor miniszter-

2 BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790-2005*, I., Budapest, 2005, 240–243.

3 BALOGH–GERGELY, i.m. 249–251.

4 BALOGH–GERGELY, i.m. 362.

5 BALOGH–GERGELY, i.m. 401–402.

elnök (1892-1895) vezetésével egymás után nyújtotta be az egyházpolitikai törvényeket.⁶

Az 1894. XXXI. törvénycikk kimondta a kötelező polgári házasságkötést, amelyet az egyházi szertartás előtt kellett megkötni. A törvény megengedte a válás lehetőségét, elsősorban hűtlen elhagyás esetén.⁷

Az 1894. XXXII. törvénycikk a közjegyző előtt megkötött reverzálist elismerte. A törvénytelen gyermekek esetében az anya vallása volt az irányadó.⁸

Az 1894. XXXIII. törvénycikk a kötelező állami anyakönyvezést rendelte el.⁹

1895-ben Bánffy Dezső miniszterelnöksége alatt (1895-1899) még két nagy jelentőségű egyházpolitikai törvény született meg. Az 1895. XLII. törvénycikk az izraelita vallást törvényesen bevett vallásnak nyilvánította.¹⁰ Az 1895. XLIII. törvénycikk a szabad vallásgyakorlást mondta ki. Az 1.§. szerint: „mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást, és azt az ország törvényeinek, valamint a közkerkölség kívánalmainak korlátai között külsőképpen is kifejezheti és gyakorolhatja. Senkit sem szabad törvényekbe, vagy a közkerkölségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni, avagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésére kényszeríteni.” Az 5.§ nemcsak azt tette lehetővé, hogy a törvényben megállapított feltételek mellett egyik felekezetből át lehessen lépni egy másikba, hanem szabad utat biztosított annak, hogy valaki felekezeten kívülnek is vallhassa magát.¹¹

Az egyházpolitikai törvények végleg megszüntették a katolikus egyház kiváltságos helyzetét Magyarországon, és modern értelemben vett polgári jogegyenlőséget teremtettek. Az egyházpolitikai csatározások azonban rávilágítottak a katolikus egyház gyengeségére és kiszolgáltatottságára. Az autonómia hiányában a liberális és szabadelvű kormányok tettek javaslatokat az egyház vezető méltóságaira ezért Rómában az a mondás járta „*Episcopi hungarici sunt magis politici, quam catholici*”. A főpásztorok és a klérus szívesebben a közélettel foglalkozott, mint a pasztorálással, s ennek ellenére kiszorult mind a Magyar Tudományos Akadémia, mind a Kisfaludy Társaság és más jeles kulturális társulatok életéből. Margalits Ede budapesti professzor írta le: „*Hungarica Academica Scientiarum est societas clausa, in quam calvinistae de jure, lutherani et judaei ex gratia, et catholici ex misericordia recipiuntur*.”¹² Ennél még súlyosabb volt, hogy a vallási élet hanyatlott, formálissá vált, az értelmiség pedig gyakorlatilag majd-

6 ADRIÁNYI GÁBOR: *A magyar egyház és a Vatikán (1848-1918)*, in ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve*, Budapest, 1996, 225–227.

7 BALOGH-GERGELY, i.m. 443–447.

8 BALOGH-GERGELY, i.m. 448–449.

9 BALOGH-GERGELY, i.m. 450–452.

10 BALOGH-GERGELY, i.m. 453–454.

11 BALOGH-GERGELY, i.m. 455–461.

12 SALACZ GÁBOR: *Egyház és állam Magyarországon a dualizmus korában 1867-1918*, München, 1974, 77.

hogynem ateista életvitelt folytatott. A nagypolgárság körében egyre nagyobb tért hódította szabadkőművesség.

Mindezek döntően közrejátszottak abban, hogy 1895-ben megtartotta alakuló ülését a Néppárt, mely programjában célul tűzte ki az egyházpolitikai törvények revízióját, a katolikus autonómia kiharcolását, az egyház jogainak és szabadságának biztosítását, a felekezeti iskolák védelmét. Új és előremutató mozzanat volt a Néppárt szociális programja, XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott *Rerum Novarum* enciklikájának szellemében. Ez az enciklika –igaz ugyan hogy több mint négy évtizeddel a Kommunista Kiáltvány megjelenése, és a munkásosztály erős szociáldemokrata beszerzése után- de kifejtette a katolikus egyház álláspontját a munkáról és a munkásság megbecsüléséről. Az osztályharc és a forradalmi erőszak helyett a kérdések megoldását egyedül a tárgyalásokban látta, mely jó felfogott érdekközösséget hoz létre a munkaadó és a munkavállaló között. Tehát a Néppárt a *Rerum Novarum* alapján követelte a munkásság számára a méltányos létminimum megállapítását, a kiszagdzák és a kisiparosok hitelhez segítségét, szövetkezetek alapításának lehetőségét és jogát, a munkaadó és a munkás közti viszony törvényes szabályozását. A Néppárt azt is megígérte, hogy a nemzetiségek méltányos és jogos követeléseit, amennyiben azok összeegyeztethetők a magyar állam egységével, támogatja. A Néppárt az 1896-os választáson 17, az 1901-es választáson 25 mandátumot tudott megszerezni nagy politikai ellenszélben.¹³ Minden esetre biztosra vehető, hogy Firczák Gyula munkácsi püspök társadalmi és politikai törekvéseiben kimutatható a *Rerum Novarum* és a Néppárt programjának hatása is.

2. A Millennium

A 19. század utolsó évtizedében a kultúrharcban megtépázódott és sokat támadott katolikus egyháznak a honfoglalás ezeréves évfordulójára meghirdetett millenniumi ünnepek alkalmat adtak az egyház történelmi jelentőségének és a jövőt formálni kívánó erejének megmutatására is. A budavári Nagyboldogasszony templomban 1896. május 3-án tartott misén megjelent a királyi pár is, és Vaszary Kolos hercegprímás ekkor mondta el híres prédikációját: „*Kard foglalta el és keresztt tartotta fenn e hazát*” és *felhívta a magyar nemzet figyelmét, hogy Isten nélkül nincs jövője.*¹⁴ A millennium kapcsán XIII. Leó pápa enciklikában méltatta a magyarságnak a történelemben egyházért vívott harcat, és kérte hogy a jövőben is ehhez méltó célokra törekedjen. Az ezeréves évforduló kapcsán a pápa engedélyezte Magyarok Nagyasszonya ünnep megtartását október második vasárnapján. (Az ünnepet X. Piusz pápa helyezte át a mai naptári helyére október 8-ra.) Az 1896-os Katolikus Nagygyűlésen

13 SZÁNTÓ KONRÁD: *A Katolikus Egyház története II.*, Budapest, 1985, 440–449., 492–500.

14 HERMANN EGYED: *A Katolikus Egyház története Magyarországon 1914-ig*, München, 1973, 480.

különösen báró Hornig Károly veszprémi püspök szavai találtak nagy visszhangra amikor kijelentette: a magyar katolikusok nem akarnak másodosztályú állampolgárok maradni.¹⁵

A millennium kapcsán a nemzetközi érdeklődés reflektorfényébe került a magyar görögkatolikusok mozgalma is a magyar liturgiáért.¹⁶ Az előzményekhez tartozik, hogy 1866 májusában Hajdúdorogon - az akkor legtekintélyesebb és legöntudatosabb egyházközségben - közgyűlést tartottak és feliratot szerkesztettek a királyhoz, a prímáshoz és az országgyűléshez, melyben önálló magyar püspökség vagy átmeneti megoldásként magyar helynökség felállítását kérték, és a jogot, hogy ügyeik rendezésére Hajdúdorogon értekezletet tarthassanak. Egyben a leghatározottabban tiltakoztak, hogy őket bárki is liturgikus nyelvük miatt oroszoknak vagy oláhoknak nevezze. Mivel sok egyházközségben hasonló módon gondolkodtak és éreztek, egész mozgalom bontakozott ki a dorogiak vezetésével.

1868-ban 33 egyházközség képviselőjében 220 küldött és 20 lelkész vett részt az országos kongresszuson, melyhez még sokan (19 egyházközség és 11 pap) levélben csatlakoztak. Itt a hajdúdorogi székhelyű magyar püspökség felállítása mellett célként szerepelt a szertartási könyvek lefordítása állami költségen és a magyar liturgikus nyelv szentesítése. A kongresszus az ügyek intézésére Állandó Végrehajtó Bizottságot szervezett élén Farkas Lajossal. A kérvényeket 24 tagú delegáció vitte fel személyesen Budapestre. Az ország vezető politikusaiknak nyújtották át a petíciókat, s külön örömet jelentett, hogy Deák Ferenc, a „haza bölcse” a dorogi mozgalmat méltányosnak és igazságosnak nevezte.¹⁷

Ha magyar püspökséget nem is, de 1873-ban a király Hajdúdorogon külhelynökséget létesített, s ebbe 33 paróchia nyert beosztást. Az első külhelynök Danilovics János kanonok lett, aki fordító bizottságot szervezett a magyar liturgikus nyelv fejlesztése érdekében. A kilenctagú bizottság lefordította és kiadta Aranyházú Szent János, Nagy Szent Bazil és az Előszenteltek liturgiáját, a Szerkönyvet és egy énekeskönyvet. A helynökség létrehozása csak részleges siker lehetett, mert a magyar görög katolikus egyházközségek töredékét foglalta magába, s a helynök hatásköre is meglehetősen szűkre szabott volt. Így a Végrehajtó Bizottság 1881-ben újra napirendre hozta az önálló püspökség gondolatát, ez azonban elutasításra talált mind a pesti egyetem teológiai kara, mind pedig a püspöki kar körében, leszámítva a munkácsi és eperjesi püspököket.¹⁸

15 SALACZ, i.m. 98–99.

16 A mozgalom dokumentumai: VÉGHSEŐ TAMÁS – KATKÓ MÁRTON ÁRON: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez. 1. kötet: 1778-1905*, Nyíregyháza, 2014. A görögkatolikus magyarság történetének legújabb áttekintése: VÉGHSEŐ TAMÁS – TERDIK SZILVESZTER: „... minden utamat már előre láttad” *Görögkatolikusok Magyarországon*, Strasbourg, 2012.

17 PIRIGYI ISTVÁN: *A magyarországi görögkatolikusok története II.*, Nyíregyháza, 1990, 86–90.

18 VÉGHSEŐ TAMÁS: *Kísérlet egy magyar görögkatolikus püspökség felállítására 1881-ben*, in SOMORJAI

1896-ban az Állandó Végrehajtó Bizottság újabb kérvényekkel és már az elkészült magyar nyelvű liturgikus könyvek egy-egy példányával népes küldöttséggel jelent meg a fővárosban és Bánffy Dezső miniszterelnöknek (1890-1895), Vaszary Kolos esztergomi érseknek (1891-1911), Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszternek (1895-1903), és Szilágyi Dezső házelnöknek (1895-1898), nyújtották át petíciójukat. Az említett főméltóságok kedvesen fogadták őket és biztató ígéretekkel tettek, ezért az a –mint utóbb kiderült téves- vélemény alakult ki bennük, hogy még talán a jubileumi évben valóra válhat a több évtizedes álom.

E meggyőződésnek döntő szerepe volt abban, hogy a budapesti Egyetemi templomban 1896. június 27-én magyar nyelvű görög katolikus liturgiát mutattak be nagy ünnepélyességgel és széles sajtóvisszhanggal. A liturgiát Újhelyi Andor hajdúdorogi paróchus végezte segédlelkészeivel, az éneket a hajdúdorogi és a szatmárnémeti kántorok vezették. A remélt elismerés helyett Róma a magyar liturgikus nyelv betiltásával válaszolt, mert nacionalizmust és Vatikán elleni tüntetést látott benne.¹⁹ A Szent Officium 1896. szeptember 2.-án kelt határozatát Firczak Gyula püspök nem hirdette ki, annak végrehajtását nem szorgalmazta, sőt kérte a döntés felülvizsgálatát és enyhítését. Ugyanakkor tudomásul véve a helyzetet a magyar népiskolákban is kötelezővé tette a rutén nyelv oktatását, és a papnevelő intézetbe való felvételhez előírta a rutén nyelv ismeretét.²⁰

3. A római zarándoklat

1900-ban a jubileumi Szentév keretében az Országos Bizottság Vályi János eperjesi püspök vezetésével és Firczak Gyula munkácsi püspök részvételével 461 fős reprezentatív zarándoklatot szervezett Rómába. A pápai kihallgatásra március 9-én 11 órakor került sor az ún. Boldoggá avatási kápolnában (Aula della Beatificazione). A magyarországi hívek a Scala Regia-n keresztül vonultak be élükön a két püspökkel utánuk Szabó Jenő elnök Prodán János egyetemi hallgatóval, aki zöld selyempárnán vitte piros bársony erszényben a zarándokok péterfilléreit, valamint a fehér kordován bőrbbe kötött, pergamen lapokra írt latin nyelvű memorandumot, melynek címlapját Roskovics Ignác görögkatolikus festőművész Magyarok Nagyasszonya festménye ékesítette. XIII. Leó pápa déli 12 óra után vonult be a kápolnába a jelenlévő zarándokok éljenzése

ÁDÁM – ZOMBORI ISTVÁN (szerk.) *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, Historicus Ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*, Budapest, 2016, 315–325.

19 PIRIGYI, i.m. 91–97. VÉGHSEŐ TAMÁS: *Nikolaus Nilles és a magyar görög katolikus liturgia ügye*, in VÉGHSEŐ TAMÁS (szerk.): *Symbolae. A görög katolikus örökségkutatás útjai. A Nikolaus Nilles SJ halálának 100. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*, Nyíregyháza, 2010, 91–99.

20 PIRIGYI, i.m. 98.

közepette. Az oltárnál letérdelve imádkozott, majd apostoli áldást osztott. Ezt követően leült és elsőként fogadta a kézcsókra járuló görög katolikus püspököket, akik közül Vályi János eperjesi püspök köszöntötte latin nyelven. Beszédében kiemelte, hogy a munkácsi és eperjesi egyházmegye papjai és hívei örömmel jöttek Rómába a jubileumi szentévben hálát adni és teljes búcsút nyerni. Szeretnék kinyilvánítani legmélyebb hűségüket és hódolatukat a szentatyának a sok jótéteményért, amellyel elhalmozta őket. Szeretné a Szentatyát figyelmébe ajánlani az emlékkönyvet, melyben kétszázezer magyar görög katolikus hívő kéri a görög liturgiában a magyar nyelv apostoli jóváhagyását. A memorandumban közölt okoknál fogva kéri a magyar hívek igazságos kérését meghallgatni, és a magyar nyelv liturgikus alkalmazását jóváhagyásával szentesíteni.

XIII. Leó pápa válaszában örömeinek adott hangot, hogy a távoli Magyarország görög katolikusai a jubileumi évben elzarándokoltak az Apostolok sírjához, és kimutatták hűségüket az Apostoli Szentszék iránt. Biztosította őket továbbra is atyai gondoskodásáról és apostoli áldásáról. Ezzel véget ért az audiencia és a zarándokok meghatott éljenzés és örömkönnyek között vettek búcsút a Szentatyától.²¹

A zarándoklat egy eredményt tudott elérni: demonstrálta, hogy jelentős számban léteznek magyarajkú görögkatolikusok, akiknek a helyzetére a szentszéknek megoldást kellett találni.

4. A naptáregyesítés kérdése

A Zemplén vármegyében élő görögkatolikus hívek már 1871-ben felhívták a figyelmet az ó-naptár használatából eredő anomáliákra különösen a vegyes rítusú családok esetében. A hegyaljai esperesi kerület papsága 1897-ben újra napirendre vette ezt a kérdést, és feliratot fogalmaztak meg Firczák Gyula püspöknek, hogy rendezze ezt az egyre akutabbá váló problémát, és vezesse be a Gergely naptárt. Melles Emil bodrogi esperes 1898-ban röpiratot is kiadott ez ügyben.

Firczák püspök 1899. október 3-án elrendelte, hogy a papság az esperesi kerületekben tárgyalja meg az ügyet és adjon javaslatot főpásztorának. A papság minden esperesi kerületben támogatta a naptáregyesítést. Mivel azonban a ruszin hívek hallani sem akartak erről a változtatásról, a püspök, noha személy szerint hajlott volna a korszerűsítésre a skizmaveszély miatt elállt a változtatástól.²²

21 *Emlékkönyv a görög szert. katolikus magyarok római zarándoklatáról*, Budapest, 1901, 11–29.

22 PIRIGYI, i.m. 68–69.

5. Az 1905-ös máriapócsi könnyezés

1905. december 3-án délután – mely az ó-naptár szerint Szűz Mária templomba vezetése ünnepének vigíliája, előestéje volt – vecsernyét végeztek a máriapócsi kegytemplomban, melynek végeztével szokás szerint vaslépcsőt helyeztek az ikonosztázion elé, hogy a hívek az ekkor még a képállvány királyi ajtaja felett elhelyezett kegyképet megérinthessék. Elsőként a kegykép őre Gávris Kelemen bazilita atya²³ ment fel, aki a kép üvegkeretének felnyitása után megrendülve vette észre, hogy a Szűzanya arca feketévé, jobb szeme fehérsége pedig pirosra változott és abból könny szántott nedves barázdát az arcon, lencse alakú, villogó cseppben végződve. Gávris atya azonnal lement a kegyképtől és visszatérve egy rózsaszínű selyemkendőt helyezett a Szűzanya álla alá. Nem sokkal később a hívek egy második könnycseppet is láttak kigördülni a jobb szemből, mely az előbbivel egyesült és az arcon végigfutott. Ekkor körülbelül hatvan ember volt a templomban és mindenki sírt. A kegykép könnyezésének híre futótűzként terjedt el a környéken, s nagyon sokan jöttek el megnézni a csodát.²⁴

Természetesen egy ilyen nagy horderejű eseményről az illetékes egyházi főhatóságot is értesíteni kellett. Zubriczky Tivadar máriapócsi házfőnök²⁵ 1905. december 6-án jelentést tett Firczák Gyula munkácsi megyéspüspöknek a könnyezés kezdetéről. Firczák püspök kézhez véve az értesítést 1905. december 9-én egyházmegyei vizsgálatot rendelt el, ötagú vizsgálóbizottságot jelölt ki, a rendkívüli esemény kivizsgálására.

A vizsgálóbizottság három napon át, 1906. január 11-13 között 59 személyt hallgatott ki és ehhez egy szakértői véleményt csatolt. Később még a vizsgálaton kívül 5 írásbeli vallomást és 10 szóbeli vallomást gyűjtöttek össze a jegyzőkönyvhöz. Összesen tehát 75 hitelesített bizonyágtétel maradt ránk, melyből 74 szemtanú pozitíve állítja a könnyezést, egy pedig, a szakértői szem-

23 Gávris Kelemen született 1870-ben, pappá szentelték 1895-ben, 1908-ban már a Máramaros megyei Huszt–Baranyai kolostor főnöke, *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkácsensis ad annum Domini 1908.* 335, 306. ugyanitt van még 1915-ben is, és egyidejűleg a velélti paróchus Pribics Gyula személyi kísérető lelkésze *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkácsensis ad annum Domini 1915.* 222, 112. Az 1928-as bazilita katalógusban már nem szerepel.

24 *Adatok a Boldogságos Szűz Anya Mária-Pócsi kegyképének 1905. évi december havában történt könnyezéséről*, Ungvár 1906. továbbiakban ADATOK 11-12. VÉGHSEŐ TAMÁS: *Korrajz a harmadik könnyezés idejéről*, in IVANCSÓ ISTVÁN (szerk.): „Téged jöttünk köszönteni”. *A máriapócsi kegykép harmadik könnyezésének centenáriuma alkalmából rendezett nemzetközi konferencia anyaga*, Nyíregyháza, 2005, 22–28.

25 Zubriczky Tivadar született 1852-ben, pappá szentelték 1883-ban, *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkácsensis ad annum Domini 1908.* 304, 345. Az 1915-ös munkácsi egyházmegyei schematizmusban már nem szerepel.

le fizikai és vegyi szempontból zárta ki a könnyezés mesterséges előidézésének lehetőségét.

Mindezeket kidomborította Dr. Mikita Sándor kanonok, az egyházi vizsgálóbizottság elnöke Firczák Gyula megyéspüspökhöz címzett 1906. május 31-én keltezett, az írásos dokumentumokhoz csatolt kísérő levelében. Megállapította, hogy a kiküldött bizottság egyhangúan elismerte a könnyezés természetfeletti jellegét. Személyes véleményét így fogalmazta meg: „*az Úr Máriapócson kiöntötte a maga irgalma bőségét.*” Jelentését a 88. zsoltár második versével fejezte be. „*Az Úr irgalmasságát mindörökké énekelem.*”²⁶

Firczák Gyula munkácsi görög katolikus megyéspüspök a beküldött jegyzőkönyvet 1906. június 12-án egyházhatóságilag jóváhagyta és annak kinyomtatását engedélyezte.²⁷ Így jelent meg a munkácsi egyházmegyei főhatóság jóváhagyásával 1906-ban Ungváron, az Unió Könyvnyomda Részvény Társaság nyomdájában az „*Adatok a Boldogságos Szűz Anya Mária-Pócsi Kegyképének 1905. évi december havában történt könnyezéséről*” című 55 oldalas könyv, az eredeti okmányok hiteles másolataként.

A 19–20. század fordulójának egyházi életébe az egyházpolitikai törvények vitákkal teli bevezetésén, a millenniumi ünnepek hangulatán, a magyar görögkatolikusok mozgalmán, a római zarándoklat eseményein, a naptárkérdés vitáján és a harmadik pócsi könnyezés eseményein keresztül pillantottunk be. E korszak küzdelmeinek tükrében kell látnunk és értékelnünk Firczák Gyula munkácsi püspök életét és tevékenységét is.

26 ADATOK, 51–54.

27 ADATOK, 54. 3911/1906. szám alatt.